

**Petr Feyfar: Dnes si myslím, že šlo o rafinovanou dezinformaci sovětské rozvědné služby,
aneb**

Kdoví, kdo v tom byl taky namočený

Od podzimu roku 1966 po vojenské službě jsem až do srpna 1968 pracoval v zahraničním vysílání Československého rozhlasu ve funkci technického redaktora (t.j. režiséra). Pro toto vysílání jsem připravoval obden ve střídavém turnusu s kolegou zpravodajské relace a také náročnější, vesměs tematicky zaměřená pásma, na neděli. Ta se natáčela většinou ve středu.

Na středu 21. srpna byl k natáčení naplánován delší pořad k 30. výročí mnichovské dohody a následnému obsazení československého pohraničí německými vojsky. Měl jsem jej natočit ve studiu, umístěném nedaleko politické redakce na vnitřní straně hlavní budovy ČS rozhlasu proti místnosti s dálnopisy, ze kterého se večer vysílaly zprávy. Z tohoto důvodu jsem do tohoto studia objednal ve fonotéce magnetofonové pásky s dramatickou hudbou.

Ten týden jsme se ženou vrátili z dovolené. Strávili jsme ji v klidu na naší chalupě v Krkonoších. Trochu nás mrzelo, že jsme propásli příjemnými procházkami po borech a lučinách dny neobyčejné solidarity občanů, která během jednání stranické a vládní delegace se sovětským vedením v Čierné nad Tisou dosáhla svého prozatímního vrcholu.

Večer 20. srpna jsem natočil můj první poprázdňinový shora jmenovaný zpravodajský pořad. Ten se pravidelně vysílal krajanům do USA – pokud se dobře pamatuji - po čtvrté hodině ranní.

Krátce předtím, než jsem odešel z budovy rozhlasu, přišla zpráva o jednání Brežněva s dalšími tаварыщи, později na západě líbezně označovanými jako ruská trojka (Podgornyj, Brežněv, Kosigyn), tedy členy politbyra na Jaltě. Službu konající zkušený kolega Valenta mě ujistil, že v případě, že by se stalo něco nepředvídaného, relaci zaktualizuje. Něco nepředvídaného se ovšem, jak nyní všichni víme, stalo. Relaci nezměnil, nejspíš nemohl a ani mně se to později nepodařilo.

Po jedné hodině jsem byl vytržen ze spánku nezvyklým hlukem.

Bydleli jsme v prvním poschodí klidné staroměstské ulice. Jak jsem byl rozespalý, přivyklý tichu Krkonoš, napadlo mne zprvu, že žena nezavřela okna a pod námi hlučí čistící vozy. Proklínaje její touhu po čerstvém vzduchu, dobelhal jsem se k oknům. Leč ta byla zavřená, hluk přicházel svrchu. Narodil jsem se za války, hřmot mi nebyl neznámý: letadla. Bylo mi jasné, co se děje.

„Rusové jsou tady! Jsme okupováni!“

Abych si domněnku ověřil, zavolał jsem do rozhlasu, do oddělení aktuálních zpráv. Bylo stále obsazeno – při dobře vybudovaných telefonních spojích rozhlasu a navíc v této době zcela nezvyklé. Když se mi konečně podařilo dovolat, potvrdili mi kolegové moji domněnku a také mi sdělili, že Československý rozhlas už nemohu – jak se očekávalo – slyšet na radiových vlnách a více si mohu poslechnout na rozhlase po drátě (dnes něco takového již neexistuje), který zůstal v provozu.

K tomu je třeba vědět, že v létě roku osmašedesátého proběhla tisková konference s generálem Prchlíkem, příslušníkem generálního štábu československé armády. Celá tato konference byla odvysílána Československým rozhlasem, a to - údajně - až na jeden dotaz a k němu se vztahující odpověď. A sice, zda je pravda, že SSSR je v držení nové techniky, kterou je schopen vyřadit (tj. jakoby vymazat, nikoliv rušit, jak se to běžně dělalo) již odvysílané vysílání z rozhlasových vln a

nahradit je vlastním. Prchlíkova odpověď prý zněla, že i on tuto informaci dostal, ale není technik a nemůže tedy tento dotaz zodpovědět.

Dále měl Prchlík také říci, že tuto zprávu nechávala armáda přezkoumávat techniky a ani ti prý nevědí, co si o věci myslet. To vše jsem se dozvěděl od kolegy Kejhy, z mého tehdejšího pohledu dosti otevřeného a - mimochodem i ke svým rychle se reformujícím spolustraníkům - kritického člena KSČ.

Jako straník byl interně stranickou organizací rozhlasu – a ovšem možná nejen jí - lépe informován, než my nestraníci. Zdůrazňuji, že ani dotaz, ani odpověď nebyly odvysílány a sám jsem je nikdy neslyšel. Údajně prý z důvodů zabránit panice, a abychom dále Sověty nepopuzovali, byly ze záznamu vystříženy.

Tou dobou byla oficiálně zrušena tzv. "HSTD" (Hlavní správa tiskového dozoru), tedy cenzura. Moc se tím ale nezměnilo, protože již před tím se nás stále stydlivější cenzoři neboli "háestéd'áci" celkem přátelsky vyptávali, zdali není na pásku, který jsme montovali do vysílání, natočeno něco protistátního a když jsme stejně přátelsky odvětili, že ne, dali nám na text razítko. Na druhou stranu určitá cenzura v myšlení zvláště starších, zkušenějších a tedy i opatrnějších kolegů přetrvávala.

Právě tímto - možná ovšem jen údajným - utajením k jisté panice, a to především mezi pracovníky rozhlasu, došlo.

Zpráva se rychle roznesla. Mluvilo se o ní v kantýně, při kávě, diskutovalo se o tom, co se stane, bude-li vysílání vymazáno, a co by se tak mohlo při okupaci stát s některými kolegy, (konkrétně se Slávou Volným - mimořádně zreformovaným soudruhem).

Domnívám se proto, že o věci musela být informována většina pracovníků rozhlasu.

O to více mne překvapuje, že dnes nikdo (ani tehdy důležití ještě žijící pracovníci rozhlasu) o věci - zdá se – nic neví a zvláštní je, že ani dokumentární oddělení Českého rozhlasu o této věci nechce nic slyšet.

Dnes si myslím, že šlo o velice důkladně připravenou dezinformaci, na níž se musela podílet řada osob. Neboli: kdo všechno v tom byl namočen? Na základě této informace se zřejmě domnívali kolegové ze zpravodajské redakce, že nemohou vysílat.

Položil jsem telefon, vyposlechl si známé prohlášení strany a vlády k překročení hranic vojsky pěti zemí Varšavské smlouvy a vypravil se s manželkou – nechtěla mne nechat jít samotného, ale byla přesvědčena, že něco musím udělat - do rozhlasu, abych změnil svůj pořad. Jen jsem se objevil u studií, osočil se na mne vysílací technik: „Co tu děláte?“

Byl to velký a kovaný straník. Neměl mě moc rád, vím, že technicky pro vysílání zpracovával Gottwaldův pohřeb, který – také zajímavé – nebyl vysílán živě, nýbrž natočený spolehlivými soudruhy, a pak odvysílán se zpožděním, aby bylo možné provést stříhy, kdyby došlo k nějaké nečekané situaci.

Dobře pochopil, proč jsem přišel, a striktně mi odmítl přístup k pásku. Zdůvodnil to rozhodnutím ředitele zahraničního vysílání Hrabala, který jakékoliv změny v již natočených pořadech zakázal. Hrabal byl za to později odměněn funkcí generálního ředitele.

Odešel jsem do své kanceláře (tedy "své", bylo nás v ní pět) a zavolal několika přátelům i svému nadřízenému, hlavnímu režisérovi zahraničního vysílání, Vladimíru Haladovi. Původním povoláním byl herec, specialista na jevištní mluvu, znal jsem ho z fakulty a chovali jsme k sobě

vzájemnou důvěru. Dost ho bavila technika. Na základě vlastních úvah došel k názoru, že odclonění vln je technický nesmysl a doporučil mi zavolat na vysílací věž a zeptat se, co se děje.

Na věži jsem zjevně probudil techniky, kteří zprvu můj dotaz a moji informaci, že jsme právě okupováni, pokládali za hloupý vtíp a vysvětlovali, že mají rozkaz nevysílat. Vyzval jsem je tedy, aby si pustili rozhlas po drátě. Reagovali okamžitě: „Je-li to tedy takhle, tak my samozřejmě vysílač zase zapneme.“

A to také udělali.

Se zprávou, že rozhlas bude okamžitě vysílat na vlnách ČS rozhlasu, jsem šel do hlavní redakce zpravodajství nedaleko zmíněného vysílacího studia.

Procházel jsem kolem diskutujících kolegů, postávajících na schodišti. Mnozí z nich, především ti dříve uvědomělí straníci, plakali. I v redakci byla dost stísněná atmosféra, která se proměnila jako šlehnutím kouzelného proutku: Všichni ožili. Konečně mělo smysl něco udělat. Hlasatelé mě znali z denní práce. Navrhli, abych převzal režii ve studiu.

Někdy kolem čtvrté hodiny ranní jsem se stal režisérem prvního živého vysílání zpravodajství státního Československého rozhlasu během okupace.

Dodnes se divím, jak vše klapalo, jak jsme všechno za těchto neobvyklých podmínek zvládli. Zprávy přicházely z redakce vesměs dokonale napsané. Především šlo o výzvy k zachování klidu a rozvahy, ale i o různé drobné informace a prohlášení. Velice vhod přišla - pro pořad o Mnichově připravená - dramatická hudba, především Má vlast, kterou jsem nechal vysílat mezi slovem.

Sám jsem se chtěl dozvědět, co se opravdu venku děje.

Technici se samozřejmě uměli obejít chvíli i bez režiséra. Oficiálně to sice nesměli, poněvadž ten za vysílání vždy odpovídal osobně, ovšem v této výjimečné situaci to bezpochyby nehrálo roli.

Vyšel jsem s Jiřím Rumlem, přesvědčeným soudruhem, na střechu budovy. Do té chvíle jsem ho moc neznal. Na rozdíl od jiných přesvědčených soudruhů neplakal na chodbě, nýbrž velice aktivně na vysílání pracoval.

Nikdy jsem předtím na střeše nebyl.

A tu jsme je uviděli: tanky.

Byla jich na Vinohradské nekonečná kolona, kam jsme jen dohlédli. A pod námi křičící dav, jemuž jsem zprvu nerozuměl. Až když se hlasy spojily v jasné a k nám směřující skandování: „Shod'ťe hvězdu! Shod'ťe hvězdu!" Stáli jsme totiž vedle obrovské rudé hvězdy.

„To nemůžeme," povídá Ruml.

„Má pravdu," řekl jsem si, ale ne proto, že bych nepocítil chuť hvězdu shodit: „Ještě by mohla na někoho spadnout!"

„Kdyby Rusové, až dorazí," pokračoval uvážlivě Ruml, „uviděli rozbitou hvězdu, utvrdilo by je to v přesvědčení, že je zde skutečně kontrarevoluce! Jen si vzpomeň na Maďarsko, soudruhu!" Také točka zrjenija, jak se hezky říká rusky, »aspekt«, »perspektiva«, nebo někdy i česky »úhel pohledu«.

Ruml navrhl dojít pro deku. Hvězdu jsme jí překryli. Lidé dále vytrvávali před rozhlasem a zdálo se, že jsou odhodláni svými těly příjezdu tanků zabránit. Bylo však evidentní, že kolona tanků se nezastaví dříve, než se spojí s druhou blížící se kolonou z Václavského náměstí a dav sevře.

Jak varovat lidi pod námi, lidi, kteří nás přišli hájit?

Vrátil jsem se do studia. Dále jsme vysílali výzvy k zachování klidu. A různá provolání: Výrazy solidarity, protesty z provozů.

První tanky dorazily k rozhlasu. Slyšeli jsme o prvních raněných.

A první Rusové vstoupili do budovy. Jako své první jednání přestříhli nožem šňůry dvou telefonů na vrátnici. Když se jich ptali, proč to dělají, odpověděl jeden z nich, že dostali rozkaz odstříhnout

Československý rozhlas od světa. I tuto zprávu jsme pro zpestření odvysílali. Chudáci kluci, odkud přišli! Po letech jsem se v Basileji na kongresu PSI setkal s burjatským šamanem. Jeho velkým přáním bylo zajet do Čechaslavakiji a omluvit se za svého d'áďu, který se musel jako tankista okupace zúčastnit.

Zašel jsem do místnosti s dálnopisy, chtěl jsem si přečíst, co píší světové agentury a také se především podívat z okna. Naproti hořelo, to jsem ještě stačil spatřit, leč počínání to bylo více než bláhové.

Poprvé a naštěstí naposledy jsem děkoval svému vojenskému výcviku: plácnul jsem sebou co nejrychleji na zem, „plížením plazením vpřed“, jak na nás pořvávali na cvičišti, jsem se pod sprchou kulek dobral ke dveřím, opatrně je otevřel a vrátil se do režie vysílacího studia.

Hlasatelé protestovali, neboť výstřely připomínaly tzv. „lupance“, vznikající elektrickým výbojem při nesprávném najetí nahrávacího stroje. V předtočených vysíláních se nesměly objevit. Vystříhávaly se, nebo, to aby nebyl poškozen tehdy poměrně drahý magnetofonový pásek, musela být dotyčná sekvence nově nahrána.

Šel jsem tedy do studia a otevřel okna: nemělo smysl dále nevyvolávat paniku. Bylo nutné lidi informovat o tom, co se opravdu děje. Výstřely se mísily se slovy hlasatelů a na závěr i s hymnou – i ta byla ve studiu pro pořad o Mnichově připravena: Na desce, kterou Český rozhlas se sestřihem okupačního vysílání vydal, se mluví o »prostřelené hymně«.

Konec naší práce v tomto studiu se neobešel bez celkem veselé příhody.

Tehdy jsme se ovšem moc nesmáli. Už asi tři čtvrtě roku byl klíč od studia k nenalezení. V rozhlase se moc nekradlo. Ovšem Rusové, kteří přišli během vysílání do režie a vyzvali nás studio opustit a zamknout, nám tyhle pohádky nechtěli uvěřit. A to byl malér. Docela jsem se obával, že nás za tento kontrarevoluční bordel pro jistotu zastřelí. Nakonec se ale nechali oblomit a nás odejít. Ovšem zpátky už nás nepustili. Dveře „obšancovali“. Přešli jsme do jiného, skrytějšího studia v přízemí stejné budovy (studia 7). Moje žena, která se od počátku akce zúčastnila - možná, že kdyby tato krásná žena se mnou nebyla, projevil bych méně odvahy - nám tam nosila zprávy pod blůzou. Četl je převážně – poněkud pohřebním hlasem, který se jí moc nelíbil, ovšem do situace docela dobře zapadal – Jiří Ruml. Rád na něj i některé jeho úvahy vzpomínám: Když jsme spolu probírali, jak budeme řešit budoucnost, já zvažoval emigraci, on plánoval skrýt se před zlobou času na Vysoké škole stranické...

Po mém vůbec prvním příjezdu do Československa v prosinci roku 1989 jsem okamžitě navázal kontakt s rozhlasem a byl jsem velice přátelsky přijat tehdejší redakcí ještě znormalizovaného Radiožurnálu v čele s jejím poněkud znejistělým šéfredaktorem. Z jeho popudu se mnou bezprostředně poté natočil redaktor Radiožurnálu Kaiser dlouhý rozhovor. A sice ve stejném studiu, z něhož jsme vysílali v osmašedesátém.

Jeden z mých známých, režisér televize, tehdy prohlásil, že by se „s tímhle člověkem“, tedy Kaiserem, do stejné místnosti neposadil. Jak jsem se dozvěděl později, spolupracoval on sám nejen s televizí, ale i s STB a donášel také na mne. Za to požíval samozřejmě všelijakých výhod. Mohl mne např. navštívit ve Švýcarsku. Přirozeně pracuje dnes ve stejné pozici jako před převratem.

Kaiser byl nejen profesionál, ale choval se i slušně. Rozhovor zahájil slovy, že je asi zvláštní pocit sedět ve stejné místnosti, ve které jsem zažil tak pohnuté chvíle.

Nebyl jsem tehdy moc zvyklý mluvit česky, a proto mi dal na vybranou, zdali chci své "zádrhly" řeči ponechat na pásku, či zda je má vystříhat. Rozhovor byl perfektně – nevím, zda za tím

účelem - přepsán. Sám jsem viděl několik kopií. A byl také několikrát vysílán. Další rozhovor se mnou dělal na obdobné téma v březnu devadesátého roku spolupracovník krajského vysílání Československého rozhlasu.

Píši to z jednoho důležitého důvodu. Zažil jsem zvláštní překvapení.

Když jsem v lednu roku 2007 navštívil dokumentární oddělení Českého rozhlasu, abych si ověřil, jak je zdokumentováno vysílání během okupace, předložila mi po velkých přípravách archivářka složku, ve které byly skutečně mně povědomé historické texty. Ale nikde jsem nenašel své jméno. Nenašel jsem je ani v podrobném popisu vysílání v knize o historii rozhlasu („Od mikrofonu k posluchačům“, Český rozhlas 2003, též „Vysílání Čs. rozhlasu v průběhu srpnových dnů 1968“ na internetu *).

Události jsou zde popsány jinak, než jak jsem je zažil já. Důležité je i to, že v dokumentaci není jmenován žádný režisér (nebo technický redaktor) ve studiu, a to přesto, že se tehdy bez takové osoby nevysílalo. Marně jsem na to dokumentární oddělení upozorňoval. Oficiální verze je ta správná a ta platí: Především to, že vysílání bylo znovuzahájeno po rozhovorech vedení rozhlasu s Josefem Smrkovským, který k tomu dal příkaz. To zní samozřejmě pravděpodobně a nemohu to vyloučit. Já sám jsem takové styky neměl a rozhodně jsem se s žádným politikem během vysílacího dne 21. srpna nesetkal.

Nepodařilo se mi zjistit, zdali verzi závazně potvrdil sám Josef Smrkovský (údajně s ním byl natočen telefonický rozhovor, viz dole, snad se neztratil). Navíc se ve verzi zveřejněné rozhlasem mluví doslova o jakémsi panu Miškovském, který měl původně odmítat uvést vysílač znovu do provozu, pak ale pod vahou tohoto argumentu (Smrkovského zásah) souhlasil.

„Jakýsi“ - to je přesnost (po mnohaletých rešerších!) sama. K tomu ještě existuje rozpor ve verzích zveřejněných rozhlasem, které se blíží té mé i té, již má na svých stránkách Ústav pro studium totalitních režimů, a to především v popisu časového sledu.

Požádal jsem i o kopii rozhovoru s p. Kaiserem. O nepřesnosti údajů všeobecně a špatné kvalitě archivářství v Českém rozhlasu svědčí skutečnost, že se ztratil. Stejně tak i všechny jeho přepisy!

Dodnes se mi nepodařilo získat ani jakoukoliv informaci o p. Kaiserovi samotném (žádnou odpověď na můj dotaz po něm jsem nedostal). Po rozhovoru s redaktorem krajského vysílání z března r.1990 jsem už nepátral. A ztratil jsem se dokonale i já.

Začátkem roku 1969, tedy když už jsem byl ve Švýcarsku, uvedl ČS rozhlas moji dramaturgii Poláčkova Hostince u kamenného stolu. Také v této souvislosti nejsem jmenován. Jistě, proč by měla být uvedena kdejaká dramaturgie? Ale Poláček nebyl kdekdo a Hostinec u kamenného stolu patří k jeho nejslavnějším románům. Dramaturgem byl navíc Jaromír Ptáček, jeden z nejvýznamnějších rozhlasových dramaturgů. Dramaturgie není uvedena ani v souvislosti s oběma těmito jmény! Spojil jsem se proto s Klubem novinářů pražského jara. Jeho - dnes již zesnulý - prezident Miroslav Jelínek předal mé připomínky Richardu Seemannovi, bývalému důležitému rozhlasovému pracovníkovi. Setkal jsem se s ním osobně někdy v devadesátých letech v jeho pracovně ředitele federálního rozhlasu. Tehdy se docela dobře na mou práci pamatoval. Věděl dokonce i kolik jsem vydělával. Dnes mu již paměť zřejmě žel tak neslouží a proto se obrátil na archiv rozhlasu. A na základě různých dokumentů zjistil, že nejsem nikde uveden, dokonce ani mezi lidmi, kteří odešli do zahraničí.

Mají to - ti různí spolupracovníci - tak dobře zpracované, že bych i já málem uvěřil, že informace/dezinformace neexistovala, že jsem 21. srpna 1968 v rozhlasu vůbec nebyl, ba že jsem tam nikdy nepracoval a s největší pravděpodobností ani nežil.

Vlastním samozřejmě nejenom křestní list, nýbrž i papír s posledním odvysílaným komentářem a mnou ručně napsanými zprávami o tom, co jsem viděl při mém pohledu do ulice z místnosti s dálnopisy. Strčil jsem ho totiž při opouštění studia pod samopalem sovětského vojáka do kapsy (jak to mám ve zvyku, tedy cpát věci do kapes, ne odcházet pod samopalem) - svého saka. To jsem si vzal jako jednu z mála věcí do Švýcarska. Ještě (že) ho mám schovaný! Předal jsem jej – pochopitelně v kopii - rozhlasovému archivu. Zvláštní, že ani to nepřivedlo pracovníky respektive pracovnice archivu k zamyšlení.

Jak jsem mezitím zjistil, existuje o mém odchodu do zahraničí svazek STB s celkem příznivým posudkem tehdejšího šéfredaktora krajanského vysílání Aloise Holase.

Petr Feyfar

Poprvé publikováno v Pozitivních novinách 06. 03. 2010

Poznámka autora: 21. srpna tohoto roku jsem odeslal tentýž materiál generálnímu řediteli Českého rozhlasu panu Peterovi Duhanovi, který mi promptně odpověděl, že cítí povinnost se věcí zabývat.

Poznámka redakce: Přílohy k tomuto článku najdete na webu Svazu spolků: *na www.svaz-spolku.ch*